

УДК 373

БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕПТЕ ИНТЕГРАЦИЯЛАНГАН САБАКТАР ОКУУЧУЛАРДЫ АР ТАРАПТУУ ӨНҮКТҮРҮҮНҮН ЖАНА ТААНЫП БИЛҮҮ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН АКТИВДЕШТИРҮҮНҮН ЖОЛУ КАТАРЫ

Мендибаева Нуркан Мендибаевна - ОшМПУ окутуучу
nur_kg_93@list.ru

Аннотация: Бул макалада интегралдык билим берүүнү уюштурууда ар түрдүү билимдерди: адабиятты, музыканы, сүрөт тартуу менен дүйнөнү ар тараптуу көрсөтүүгө боло тургандыгы белгиленген. Интегралдык сабактар окуучулардын эмоционалдык өнүгүүсүнө жана анын чыгармачылык ой жүгүртүүсүнүн калыптанышына шарт түзөт. Мындай окутуу айрым окуу предметтер боюнча билимдерди бир бүтүнгө бириктирүүчү, толуктаган, тартипке келтирген, бириктирген сабактардын тутумун билдирет, мунун негизинде балдардын дүйнөнү бирдиктүү кабыл алуусу калыптанат. Мындай окутууда окуу предметтери өз ара аракеттенишет, бирок ошол эле учурда өз алдынча жана мазмуну, түзүмү жана аларды окуп-үйрөнүүгө бөлүнгөн убакыт көлөмү боюнча бирдей бойдон калышат. Мындай окутуунун аркасында окуучулар тилдерди, математиканы, мекен таанууну, көркөм өнөрдү жана башка сабактарды окуп жатканда, бир сабакта калыптанган билимди жана көндүмдөрдү турмуштук практикада гана эмес, башка сабактарда да колдонсо болоорун түшүнүшөт. Предметтерди бүтүн биримдикке интеграциялоо башталгыч мектепте көбүрөөк эффективдүү болоору берилди.

Ачкыч сөздөр: интеграциялоо, башталгыч мектеп, математика, окуу, бүтүн, ой жүгүртүү, ааламдашуу, предмет аралык байланыш, өркүндөтүү, калыптандыруу.

ИНТЕГРИРОВАННЫЕ УРОКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ КАК СПОСОБ ВСЕСТОРОННЕГО РАЗВИТИЯ УЧАЩИХСЯ И АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Мендибаева Нуркан Мендибаевна - ОГПУ, преподаватель магистр.
nur_kg_93@list.ru

Аннотация: В данной статье отмечается, что при организации интегрированного образования можно комплексно показать мир посредством разных знаний: литературы, музыки, живописи. Интегрированные занятия создают условия для эмоционального развития учащихся и формирования их творческого мышления. Под этим видом обучения понимается система уроков, которая интегрирует, дополняет, организует и объединяет в единое целое знания отдельных учебных предметов, на основе которых формируется единое мировосприятие детей. При этом типе обучения учебные предметы взаимодействуют, но при этом остаются самостоятельными и одинаковыми по содержанию, структуре и количеству времени, отводимого на их изучение и усвоение. Благодаря такому обучению студенты понимают, что при изучении языков, математики, домоводства, искусства и других предметов знания и навыки, сформированные по одному предмету, могут быть использованы не только в реальной жизненной практике, но и по другим предметам. Было высказано предположение, что объединение предметов в единый блок будет более эффективным в начальной школе.

Ключевые слова: интеграция, начальная школа, математика, чтение, целое, мышление, глобализация, меж предметная связь, совершенствование, формирование.

INTEGRATED LESSONS IN PRIMARY SCHOOL AS A WAY TO COMPREHENSIVE DEVELOPMENT OF STUDENTS AND ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY

Mendibaeva Nurkan Mendibaevna - OSPU, teacher
nur_kg_93@list.ru

Abstract: This article notes that when organizing integrated education, it is possible to comprehensively show the world through different knowledge: literature, music, painting. Integrated classes create conditions for the emotional development of students and the formation of their creative thinking. This type of education is understood as a system of lessons that integrates, complements, organizes and combines into a single whole the knowledge of individual academic subjects, on the basis of which a unified worldview of children is formed. With this type of learning, educational subjects interact, but at the same time remain independent and identical in content, structure and the amount of time allocated for their study and assimilation. Thanks to this training, students understand that when studying languages, mathematics, home economics, art and other subjects, knowledge and skills developed in one subject can be used not only in real life practice, but also in other subjects. It has been suggested that combining subjects into a single unit would be more effective in primary schools.

Key words: integration, primary school, mathematics, reading, whole, thinking, globalization, interdisciplinary communication, improvement, formation.

Ааламдашуу процесси жүрүп, санариптик технологиялардын жашоо-турмушка, адам ишмердүүлүгүнүн бардык чөйрөлөрүндө кенири колдонула башташы таалим-тарбия процессин жаңы педагогикалык технологиялар менен куралдандыруунун жана аларды окутуу-үйрөтүү практикасына киргизүүнүн зарылдыгын тастыктады. Мындан улам жалпы эле педагогика илиминде, анын ичинде, предметтик методикаларды окутуунун мазмунун азыркы талаптарга ылайык шайкештирүү милдети пайда болду.

Соңку мезгилде окутуунун, жалпы эле таалим-тарбиянын мазмунун компетенцияларга негиздеп аныктоого көңүл бурулуп, таалим-тарбия процессинин өзү аныкталган компетенцияларды калыптандырып, өркүндөтүүгө багытталып жүргүзүлө баштады. Бул иш-аракеттер айрым алгылыктуу натыйжаларды берүү менен бирге эле окутулуп жаткан предметтер боюнча ээ болгон билим, билгичтик жана көндүмдөрдү бир бүтүндүккө, бир системага бириктирип, интеграциялоонун керектигин да айкын көрсөттү.

Комплекстүү окутуу окуучулардын өз алдынчалыгын, таанып билүү активдүүлүгүн жана кызыгуусун өнүктүрүүгө оң таасирин тийгизет. Сабактын мазмуну жана мугалимдин окутуучулук ишмердүүлүгү окуучунун инсандыгына багытталган, ошондуктан алар окуучулардын жөндөмдүүлүгүн ар тараптуу өнүктүрүүгө, ой жүгүртүү процесстерин активдештирип, ар кандай илимдерге тиешелүү билимдерди жалпылоого түрткү берет.

Ал эми интеграцияланган сабактар мугалимге айрым темаларды окууга кеткен убакытты кыскартууга, ар кандай предметтер боюнча материалдардын кайталанышын жоюуга жана окутуу учурунда мугалим баса белгилеген максаттарга мисалы, кепти, ой жүгүртүүнү өнүктүрүүгө көбүрөөк көңүл бурууга (ар кандай формада) мүмкүндүк берет

Интеграцияланган сабактар бир иштин түрүнөн экинчисине өтүү аркылуу окуучулардын чарчоосун жана ашыкча чыңалуусун бошотот.

Интеграцияланган окутуу – бул айрым предметтер боюнча билимдерди бирдиктүү бүтүндүккө айкалыштырган система, анын негизинде балдардын дүйнөнү бүтүндөй кабыл алуусу калыптанат.

Демек, интеграцияланган сабак - (лат. *integratio* – бүтүнгө бириктирүү) – бири-бири менен байланышы бар окуу материалдарын окуучулардын аң-сезиминде бир бүтүн системага келтирүүгө арналган сабактын түрү.[1]

Профессор Э.Мамбетакунов илимий билимдерди интеграциялоонун баштапкы этабы катары предметтер аралык байланышты иш жүзүнө ашырууну эсептейт. Предметтер аралык байланыштын илимий түшүнүктөрдү калыптандыруудагы дидактикалык функцияларына арналган эмгегинде предметтер аралык байланыштын маани-маңызын ачууга, аныктама

берүүгө жигердүү аракеттер болуп жаткандыгын көрсөтүп, бирок аларда бир түшүнүктүн толук аныкталып бүтө электигин белгилеген. Айрым аныктамаларды келтирген: предметтер аралык байланыш – бул окуучуларда жаратылыштык кубулуштардын өз ара байланышта экендиги жөнүндөгү материалисттик түшүнүктү калыптандыруунун каражаты; предметтер аралык байланыш – бул мугалим менен окуучулардын иштеринин системасы; предметтер аралык байланыш – бул билим берүүнүн мазмундук өзгөчөлүктөрүнүн бири; предмет аралык байланыш – бул окуу процессин өркүндөтүүнүн дидактикалык шарты ж.б. [4] Илимий-педагогикалык эмгектерге талдоо жүргүзүп, жалпылаштыруу менен Э.Мамбетакунов бул түшүнүк боюнча төмөнкүдөй тыянакка келген: “Предметтер аралык байланыш – бүтүндөй окуу процессин жана анын бардык функцияларын өркүндөтүүнүн дидактикалык шарты”. [5] Демек, предметтер аралык байланыш өз ичине каражат, система, мамиле ж.б. түшүнүктөрдү камтыган дидактикалык маанилүү шарт катары кабыл алынышы алгылыктуу деп эсептейбиз. Э.Мамбетакунов предметтер аралык байланыштардын талаптагыдай ишке ашырылышынын өзү интеграциялык окутуу экендигин көрсөткөн.[6]

Окуучуларда дүйнөнүн бир бүтүн картинасын калыптандыруу абдан маанилүү. Жалпы теманы үйрөнүүдө сөздүн жардамы менен бизди курчап турган дүйнөнүн же өлкөбүздүн бир эле элеси үн, сызык, түс аркылуу кантип ачыла тургандыгын көрсөтүү зарыл. Бул учурда, сабактарда алынган жеке билимдер чыныгы билим системасын түзүүгө жана дүйнөнү туура түшүнүүгө салым кошо турган бир чоң "сүрөт-презентацияга" айкалышат.[3]

Мындан тышкары, предметтерди интеграциялоо сабакты интенсивдештирүү каражаты болуп саналат, анын маалыматтык мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтет, предметтерге, окуп жаткан курска болгон кызыгуунун өнүгүшүнө шарт түзөт, окуучулардын чыгармачылык потенциалын жогорулатат.[2]

Бирок интеграцияны туура эмес пайдалануу жагымсыз натыйжаларга алып келиши мүмкүн экенин белгилей кетүү маанилүү. Демек, интеграция бир катар шарттарда гана мүмкүн боло тургандыгын билүү зарыл: интеграцияланган академиялык предметтерге ылайык келген илимдердин жакындыгы; изилдөө объектисинин дал келиши же жакындыгы.

Интегралдык процесстерде колдонулган ыкмалар:

- эвристикалык баарлашуулар;
- экскурсиялар;
- оозеки сүрөт тартуу, пейзаждык сүрөттөмөлөрдү экспрессивдүү окуу;
- диктант жазуу, табият тарыхынын мазмунун презентациялоо.

Интегралдык сабактын негизги өзгөчөлүгү, мындай сабак негизги болгон бир предметтин негизинде түзүлөт. Аны менен интеграцияланган калган сабактар анын байланыштарын жана процесстерин кененирээк изилдөөгө, изилденип жаткан предметтин маңызын жакшыраак түшүнүүгө, реалдуу турмуш менен байланыштарын жана алынган билимдерди практикада колдонуу мүмкүнчүлүгүн түшүнүүгө жардам берет.[1]

Ошондуктан интеграцияланган сабак мугалимден кошумча даярдыкты, жогорку кесипкөйлүктү талап кылат. Мындай сабакты иштеп чыгууда мугалим төмөнкүлөрдү эске алышы керек:

1. Сабактын максаты (Бул теманы изилдөө үчүн талап кылынган убакытты кыскартуу, окуучулардын билиминдеги боштуктарды жоюу, артыкчылыктарды кайра бөлүштүрүү ж.б. зарылчылык болушу мүмкүн).
2. Объекттерди тандоо, б.а. сабактын максаттарына жооп бере турган маалымат булактары.

3. Системаны түзүүчү факторду аныктоо, б.а. айырмаланган маалыматты бириктирүү үчүн негиз табуу

4. Класстын жаңы структурасын түзүү, б.а. билимдин функционалдык максатын өзгөртүү.

5. Мазмунду кайра иштетүү. (предметтердин айрым элементтеринин ортосунда жаңы байланыштарды түзүү).

Мугалим башталгыч класстарды окутууда эң эффективдүү натыйжаларга жетүү үчүн качан жана кайсы предметтерди интеграциялоо керек экендигин билеби же жокпу деген тыянак чыгарууга болот.[2]

Мындан улам биринчи класста төмөнкүдөй сабактарды интеграциялоо натыйжалуураак болот, алар: окуу, жазуу, көркөм сүрөт, эмгек. Окуу жана жазуу сабактары баланы абдан чарчатып, анын ичинде терс эмоцияларды пайда кылат. Ал эми 1-класстын мугалиминин милдети – баланын мектепке барган алгачкы күндөрүнөн тартып эле окууга болгон кызыгуусун өчтүрбөй, бала сабакка жагымдуу маанайда келишине маани бериши керек.

Жогорудагы пункттардын кезектешип турушу баланын окуу процессине болгон кызыгуусун сактап, активдүүлүгүн күчөтөт.

Ал эми экинчи класста окуу, кыргыз тили, мен жана дүйнө жана сүрөт өнөрүн бириктирүүгө болот. Үчүнчү класста болсо окуу, кыргыз тили, тарыхый аңгемелер, мекен таануу, көркөм сүрөт өнөрүн бириктирсе болот. Төртүнчү класста предметтерди интеграциялоонун бардык мүмкүн болгон варианттарын, жада калса жаңы программалар боюнча башталгыч класстарда пайда болуп жаткан жаңы предметтерди да колдоно аласыз.[3]

Көбүнчө кыргыз тилин, мекен таанууну, сүрөт өнөрүн, музыка менен бириктирүү эффективдүү болот. Мындай сабактар окуучулардын сөзгө, түстөр жана үндөрдүн дүйнөсүнө терең кирип, окуучулардын оозеки жана жазма сөзүнүн компетенттүү калыптанышына, аны өнүктүрүүгө сөз байлыгын байытууга, эстетикалык табитин өнүктүрүүгө, көркөм чыгармаларды түшүнүү жана баалай билүүгө жардам берет.

Жыйынтыктап айтканда башталгыч класста интеграцияланган сабактар мугалим жана балдар үчүн эң эффективдүү жана кызыктуу деген тыянакка келдик.

Интегралдык сабактар балдарда дүйнөнүн бир бүтүн картинасын калыптандырууга, жаратылыштагы, коомдогу жана бүтүндөй дүйнөдөгү кубулуштардын ортосундагы байланыштарды түшүнүүгө өбөлгө түзөт. Таалим-тарбия процессин интеграциялоо аркылуу билим берүүдөгү бир катар көйгөйлөрдү чечүүгө мүмкүнчүлүктөр кеңейип, ыңгайлуу өбөлгөлөрдү түзүүгө болот деген ишеним бар жана интеграция бүтүндөй билим берүүнү өркүндөтүүнүн дидактикалык шарты болсо, интерактивдүүлүк ал шартты камсыз кылуунун методикалык шарты деп тыянактоого болот.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Лямина З.Н. Интеграцияланган сабактар окуу предметтерине кызыгууну жаратуучу каражаттардын бири болуп саналат. // Башталгыч мектеп. – 1995. – № II. – 21-б.
2. Максимов Г.К. Мектеп предметтерин интеграциялоо тууралуу талкуу. // Педагогика. – 1996. – Жана 5. – Б. 114-115.
3. Максимова Б.Н. Окуу процессиндеги дисциплиналар аралык байланыштар. – М.: Агартуу. – 1988. – 191 б.
4. Мамбетакунов Э. Дидактические функции межпредметных связей в формировании у учащихся естественнонаучных понятий. Б., 2015. – 328 с. 2.
5. Мамбетакунов Э. Таалим-тарбия процесси: теория, технология, практика. Б., 2017. – 269 б

- б. Чыманов Ж.А., Ж.Баласагын атындагы КУУнун профессору, педагогика илимдеринин доктору. БИЛИМ БЕРҮҮДӨГҮ ИНТЕГРАЦИЯ МЕНЕН ИНТЕРАКТИВДҮҮЛҮКТҮН ДИДАКТИКАЛЫК ФУНКЦИЯЛАРЫ. Эл агартуу №1-2, 2022